

PSIHOLOGIE · PSIHOTERAPIE

**Colecție coordonată de
Simona Reghintovschi**

Anne Ancelin
Schützenberger

Psihogenealogia

Vindecarea rănilor familiale
și regăsirea de sine

Traducere din franceză de
Adriana Steriopol

Editori:
SILVIU DRAGOMIR
VASILE DEM. ZAMFIRESCU
Director editorial:
MAGDALENA MĂRCULESCU
Redactor:
RALUCA HURDUC
Director producție:
CRISTIAN CLAUDIU COBAN
Dtp:
FLORIN PARASCHIV
Corectură:
ELENA BIȚU
LORINA CHIȚAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SCHÜTZENBERGER, ANNE ANCELIN

Psihogenealogia : vindecarea rănilor familiale și regăsirea de sine / Anne Ancelin Schützenberger; trad.: Adriana Steriopol – București: Editura Trei, 2014
Bibliogr.
ISBN 978-973-707-899-5

I. Steriopol, Adriana (trad.)
159.9

Titlul original: PSYCHOGÉNÉALOGIE
Autor: Anne ANCELIN-SCHÜTZENBERGER

Copyright © 2012, Editions Payot & Rivages

Copyright © Editura Trei, 2014
pentru prezenta ediție

C.P. 27-0490, București
Tel./Fax: +4 021 300 60 90
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

ISBN: 978-973-707-899-5

Notă asupra noii ediții (2012)

Textul prezentei ediții a fost recitit, corectat și actualizat în întregime, în special bibliografia și informațiile practice. În plus, am procedat, pe ici, pe colo, la unele mici resistemizări. În sfârșit, au fost dezvoltate trei tematici: neuronii-oglină, conceptul de *hardiness* și cel de *safe space*.

AAS, 12 decembrie 2011

*Tatălui meu,
acest erou cu un zâmbet atât de blând...*

și lui Françoise Dolto

Cuprins

- 5 Notă asupra noii ediții (2012)
- 15 Mulțumiri
- 19 **Cuvânt-înainte.** A culege nectarul din grădina familiei
- 25 **Introducere.** Faptele sunt încăpățânate
- 25 Contextul conceperii, al nașterii și alte avataruri (sindromul ursului prost lins)
- 26 Alegerea prenumelui
- 26 Autonomie financiară
- 28 Urme pierdute
- 28 Deja în Biblie
- 29 A face distincția dintre intergenerațional și transgenerațional
- 31 **Capitolul I.** Un lucru e de la sine înțeles, dar e și mai bine să vorbim despre el: comunicarea verbală conștientă și exprimarea directă sau indirectă a sentimentelor
- 31 O transmitere tacită a experienței de viață
- 32 Vedere de ansamblu a analizei transgeneraționale și a implicațiilor sale

- 10 32 Transmiterea traumelor din generație în generație
prin diverse acte ratate
- 33 Emergența corporală a memoriei familiale
- 34 Repetări
- 34 Josephine Hilgard și Anne Ancelin Schützenberger
- 35 Transpunerea în cuvinte a suferințelor
- 36 **Capitolul II.** Să le fim credincioși strămoșilor noștri,
dar mai ales nouă înșine: „loialitățile familiale”
invizibile și inconștiente
- 36 Ființa umană este un animal gregar și social
- 37 Cripta și fantoma
- 38 Relația cu co-conștientul și cu co-inconștientul
- 40 Co-conștientul și co-inconștientul de familie sau de grup
- 42 **Capitolul III.** Să nu repetăm greșelile, suferințele
și păcatele strămoșilor noștri; dar să știm că faptele
se repetă la perioade marcante, deseori semnificative:
sindromul de aniversare
- 42 Sindromul de aniversare și repetiția
- 43 Pierderi inacceptabile și doliuri nefăcute
- 45 Lucrările lui Josephine Hilgard privitoare la sindromul
de aniversare, la repetiții și la potriviri de simptome
- 49 Caz clinic de loialitate familială invizibilă: Camille,
sau cum să „înlături praful producător de tuse”
și să desfaci „cusătura de capitonaj”
- 52 Amprente istorice: cazul Kosovo
- 54 Clivaje istorice
- 56 **Capitolul IV.** Despre importanța faptului de a termina
ceea ce a fost început: efectul Zeigarnik
- 56 Doliurile nefăcute
- 57 Încheierea prin vinietă de psihodramă
- 57 Surplus-realitate și proiecție în viitor

- 58 Studiile Blumei Zeigarnik împreună cu Kurt Lewin
și efectul Zeigarnik
- 62 **Capitolul V.** Ceea ce nu se exprimă în cuvinte lasă
urme și se exprimă prin suferințe: limbajul trupului
și, de asemenea, a face cunoscut fără vorbe
- 62 A se exprima indirect, prin limbajul trupului
- 62 Ventrilocul și fantoma
- 64 A exprima indirect pentru a nu „pierde prestigiul”:
a face cunoscut fără vorbe
- 65 Dubla legătură
- 66 Ce este o psihodramă?
- 69 Psihodrama pantofilor sau transmiterea imposibilă
- 75 Delenda
- 75 Undele morfogenetice ale lui Sheldrake
- 76 Cercetările lui Jean-Pol Tassin
- 77 Neuronii-oglină
- 78 Amprenta memoriei corporale arhaice
- 82 Fractalii și teoria haosului
- 83 **Capitolul VI.** Schimbare și rezistență la schimbare
- 83 Kurt Lewin (1890–1947)
- 85 Totul se află într-un echilibru cvasistaționar
- 85 Ziua casei incendiate de către germani
- 86 Povestea hoțului și a actelor
- 86 Repetarea întâmplării cu pierderea actelor
- 87 A supraviețui unei pierderi
- 88 Rezistența la schimbare
- 89 Schimbarea se produce mai ușor la mai mulți odată
- 91 Cercetarea lui Kurt Lewin asupra comportamentului
alimentar: o premieră
- 93 Povestea unei biciclete

12	95	Capitolul VII. La cine, la ce ținem într-adevăr?
		Adevăratele legături
	95	Să înveți să percepi evenimentele vieții și ceea ce este esențial pentru tine însuși
	96	Sensul, procesul și conținutul acestei lucrări transgeneraționale: genosociograma
	96	Evenimente de viață marcante
	97	„Atomul social“
	99	Marie, abuzurile și frățiorul mort
	101	Amélie, regina Maria-Antoaneta și adverbele circumstanțiale
	103	Capitolul VIII. Cum se întocmește o genosociogramă
	103	Desene, detalii ale desenelor și convenții
	110	Metodologia prin asociația de idei
	112	Liniile colorate
	114	Datele care revin
	114	Fapte de război și resurse istorice
	115	Importanța viselor
	115	Diverse urmări ale lucrului la genosociogramă
	117	Rememorare a câtorva puncte-cheie
	120	Capitolul IX. Viața începe în momentul concepției, depinde de mediul familial, de clasa socială și de eticheta pusă de către celălalt
	120	Viața începe în momentul concepției
	121	Prezicerile făcute în leagăn
	122	Contextul în care bebelușul vine pe lume și nișa ecologică. Cuibul și furtunile sale
	123	Mediul social și ritualurile locale
	123	Impactul clasei sociale de apartenență asupra vieții personale
	124	Limba vorbită acasă este uneori diferită de cea a țării în care se locuiește
	124	Rolul rezervat copilului
	125	A fi mama mamei sale

- 126 Influența clasei sociale de apartenență, a uzanțelor și a obiceiurilor acesteia
- 127 Eșecul ambivalent al copilului inteligent
- 128 Ierarhia socială și ordinea în care se ciugulește
- 129 Familii așa-zis normale, familii nevrotice, ba chiar perverse
- 130 Alegerea prenumelui
- 134 Întorsăturile vieții
- 134 Sfârșitul vieții și a-ți lua rămas-bun
- 135 **Capitolul X. Memorie familială, uitări și reconstituire**
- 135 Trecutul reevaluat
- 136 Avem familia pe care o avem
- 137 Reconstituirea trecutului personal este întotdeauna periculoasă
- 137 Freud și sonatele
- 138 Doliuri nefăcute
- 138 Cazul persoanelor care migrează
- 140 Reacțiile Mariei
- 141 **Capitolul XI. Când se lucrează de unul singur**
- 144 **Capitolul XII. Spațiul lipsit de primejdie și baza de siguranță**
- 144 Baza de siguranță
- 144 Primii pași sunt importanți
- 145 Conceptul de holding al lui Winnicott
- 146 Conceptul de „safe space” al lui Kotani
- 148 Baza de siguranță prin atingere
- 150 Așezarea pe cal sau poziția călărețului în șa și „raportul cu pământul” sau înrădăcinarea
- 151 Peter Pan, limanul de grație și țara lui „Niciodată, niciodată”
- 153 Conceptul de „hardiness” (robustețe) al lui Kobasa
- 155 **Capitolul XIII. Fără un loc sub soare**
- 155 Cei care reapar
- 157 Să nu se confunde coincidența cu hazardul

14	159	Persoane fără domiciliu fix, fără acte, refugiați, sclavi
	160	A refula pentru a se integra, apoi a se redeschide și a se asuma
	166	Capitolul XIV. Când nu avem acces la memoria familiei
	167	Ce e de făcut?
	167	Adopție și familii în oglindă
	168	„Poli-tați” și „poli-mame”
	168	Filiația așa-zis „normală”, ca ficțiune
	169	Fecundarea de către un „donator” și secrete de familie: cazul lui Gérard
	169	Copii abandonați la naștere: cazul lui Marie-Pierre
	172	Capitolul XV. Pedagogie albă, pedagogie neagră moștenită, părinți toxici
	174	Pedagogia neagră
	177	Un spirit distructiv dus la extrem
	178	Comunicările paradoxale
	178	Încurajarea
	180	Concluzie. A-ți asuma familia în ansamblul ei și a-și alege propria viață
	189	Cum să reușești în viață
	191	Anexe
	193	Ghid de evaluare sau de autoevaluare a stresului provocat de evenimentele vieții
	196	Observația fină și „intuiția”: șansă și serendipitate
	199	Inconștientul și transferul
	201	Efectul placebo
	203	Psihogenealogie și muncă
	206	„Justiția reală, reparatoare” a populației maori
	211	Triunghiul pervers sau impunerea propriei voințe asupra celuilalt sub pretextul de a-l ajuta
	217	Bibliografie

Mulțumiri

Mulțumirile mele se îndreaptă către Christophe Guias, de la Editura Payot, fără de care această lucrare nu ar fi apărut; către Françoise Vasseur și Christine Joannès, care m-au ajutat foarte mult la punerea la punct a manuscrisului, precum și către Élisabeth Olivieri-Valois, de la Biblioteca națională, și Véronique Rat-Morris, pentru bibliografie (completată de atunci).

„Nu se cântă bine decât pe ramurile
propriului arbore genealogic.“

René Char

„Părinții au mâncat aguridă
și copiilor li s-au strepezit dinții.“

Biblia, Profetul Ieremia 31, 29.

„Faptele sunt încăpățânate.“

Anne Ancelin Schützenberger

„Harta nu este teritoriul.“

Alfred Korzybski

„A scrie înseamnă a supraviețui.“

Jean-François Deniau

A culege nectarul din grădina familiei

Psihogenealogia constituie o artă și o știință. Este un demers care ne permite să înțelegem și să ne utilizăm cât mai bine moștenirea psihică, sau, dacă este nevoie, să o transformăm.

Creată plecând de la psihologia clinică, se sprijină pe psihanaliza extinsă la legăturile transgeneraționale și pe tehnica sociopsihologică a genosociogramei, arborele genealogic crescut din legături și fapte importante de viață.

Am creat termenul de „psihogenealogie” în anii 1980 pentru a-i face pe studenții mei la psihologie, pe medicii și lucrătorii sociali de la Universitatea din Nisa să înțeleagă ce sunt legăturile familiale, transmiterea și noțiunea de transgenerațional.

Termenul se aplică unei genealogii reîncadrate în contextul cercetărilor din psihologie: psihoistorie, lucru contextual, constatări clinice ale psihanalizei, munca de cercetare asupra comunicării nonverbale, precum limbajul trupului, lapsusuri verbale, puneri în act, acte ratate, „fugi corporale” de experiența noastră de viață prin exprimarea involuntară a corpului (respirație, emoție resimțită, căldură sau, dimpotrivă, „răceală glacială, mortală”).

De atunci, cuvântul a făcut furori, astfel că lărga sa difuzare a atras după sine banalizarea și compromiterea sa, cu toată precizia pierdută care a rezultat din acest motiv.

De altfel, în general, nu este folosit de către specialiștii clinicieni, universitari, psihologi sau medici, nici de către vreunul dintre colegii, prietenii sau elevii mei.

Fapt este că, odată lansate, cuvintele au viața lor proprie și ne scapă de sub control.

Moda psihogenealogiei, preluată de medici, s-a răspândit ca un foc de paie: fiecare a pus stăpânire pe ea. Astfel că, în ziua de azi, oricine o utilizează, fără să fi urmat neapărat o pregătire serioasă, în același timp universitară și clinică. Acest fapt duce la abuzuri care i-au determinat pe legislatori să prevadă, de asemenea, sancțiuni și obligația formărilor complementare universitare.

Îl sfătuiesc pe cititorul interesat să urmărească evoluția legislației în Franța și în Europa și să-i întrebe pe terapeuții la care își propun să meargă care este formarea lor precisă, având în minte faptul că termenul de „psihoterapeut” nu are încă existență legală.

Bunul meu maestru, psihiatrul Georges Dumas, apoi André Ombredane, elevul său devenit conducătorul meu științific în cercetare la CERP¹ (CNRS)², m-au îndemnat pe vremuri mereu să mă reconsider neîncetat, chiar și după o practică îndelungată, să continui să fac „tranșe de psihoterapie” și să mă țin la curent cu evoluția cercetării. Le-am urmat sfatul și, la rândul meu, îl ofer mai departe.

---

¹ Acronim pentru denumirea în engleză: Cluster European Research Project / Grupul de Proiecte Europene de Cercetare. (N.t.)

² Acronim pentru denumirea în franceză: Centre national de la recherche scientifique / Centrul național de cercetare științifică. (N.t.)

Nimic nu este dobândit pentru totdeauna.

E adevărat că e nevoie de curaj, de perseverență, de modestie, precum și de un anturaj care să „sprijine“ reluarea formării și a studiului, oricare ar fi vârsta. Este oare rezonabil să i se ceară oricui acest lucru?

Cu toate acestea, mi se pare normal ca cei care își propun să-și ajute aproapele, mai întâi, „să măture în fața propriei lor uși“ și să fie calificați. Nu e de-ajuns bunăvoința, e nevoie de mai mult decât atât.

Și să ne amintim că iadul este pavat cu bune intenții...

Doresc azi să transmit îndelungata mea experiență, dobândită de-a lungul timpului, modul meu de lucru și etica mea profesională, toate acestea realizate pe baza formării mele universitare pluridisciplinare.

Mai întâi, am „intrat“ la optsprezece ani la Institutul de optică, o mare școală științifică de inginerie unde eram singura fată și de la care mi-au rămas cunoștințe, chiar dacă nu am terminat studiile acelea, la fel ca și „Științele Politice“ pe care le-am frecventat ca auditor.

Am urmat apoi lungi studii universitare în mai multe domenii ale științelor umaniste: drept (licență), psihologie (DESS³ și doctorat), științe politice, științe economice, cuprins de istoria Revoluției franceze, antropologie, statistică și teoria probabilităților.

La acestea s-au adăugat psihanaliza mea personală (cu Robert Gessain, medic antropolog, apoi cu Françoise Dolto) și „grupul

---

³ Acronim pentru denumirea în franceză: *Diplôme d'études supérieures spécialisées / Diplomă de studii superioare specializate.* (N.t.)

22 de analiză“, munca în grupuri mici, experiența mea pe teren, pe cinci continente, și în cercetare-acțiune. Am făcut, de asemenea, psihodramă cu J.L. Moreno și, mai ales, am decodat limbajul trupului cu James Enneis la Saint Elizabeth’s Hospital din Washington DC (Statele Unite), apoi la Paris.

Această abordare a limbajului corporal și a spațiului m-a influențat în cadrul celor două doctorate ale mele. Pe vremea aceea, se cereau două teze. Subiectul tezei mele „mici“ trata despre formare, iar cel al tezei „mari“, doctoratul de Stat, despre comunicarea nonverbală.

Am reluat aceste studii îndelungate la dubla insistență amicală a lui J.L. Moreno și a soțului meu, Marcel-Paul Schützenberger.

Era nevoie de mai mult de o atestare pentru a fi numit profesor titular, ceea ce am devenit în psihologie, precum și cadru didactic-cercetător la Universitatea din Nisa. Am fost atunci, în paralel, expert și supervisor pentru științele umaniste pe lângă Organizația Națiunilor Unite.

Studiile mele postuniversitare în dinamica de grup și în psihodramă m-au condus după aceea să lucrez asupra observației, la Universitatea din Michigan (Ann Arbor) din Statele Unite.

Apoi, vreme de zece ani, am urmat acolo cursuri postuniversitare de vară în domeniul comunicării nonverbale și al cercetării științifice.

Din toate acestea, mi-au rămas o deschidere față de diferențe și o anumită agilitate a spiritului, așa cum studiul pianului ajută la munca pe calculator!

„Cultura este ceea ce îți rămâne după ce ai uitat tot“, a spus Émile Henriot. Voi adăuga: mai ales atunci când ai, în același

timp, deplină cunoștință despre ceea ce știi și despre amploarea propriei tale ignoranțe, care poate fi mare în anumite domenii, într-o lume în perpetuă mișcare și schimbare a paradigmelor.

Între timp, am devenit soție, mamă, soacră și, în prezent, bunică.

Ca să revin la psihogenealogia clinică, țin să adaug că ea nu constă în aplicarea unei grile, nici în găsirea unor simple repetări de date care nu ar fi neapărat semnificative.

Este vorba de a urmări meandrele asocierilor de idei ale „clientului” (în sensul lui Carl Rogers: cel care vine să ceară o consultație), așa cum se face în psihanaliză, pentru a-l ajuta, observându-l, și pentru a lucra în dialog, călăuzindu-l, prin intermediul ipotezelor de verificat, pentru a le găsi sensul specific, unic, individual, personal și contextual.

A face psihogenealogie clinică⁴ înseamnă, pentru client, să își lase jos bagajele trecutului său și să accepte să le dea drumul, pentru a depăși tulburările pricinuite de traumele pe care le-a încorporat, contraloviturile, consecințele și eventualele efecte nefaste ale unui trecut familial, ale rănilor, erorilor, păcatelor, rușinilor, culpabilităților, regretelor, dezrădăcinărilor, pierderilor, doliurilor, secretelor sale și ale celor nespuse etc.

Psihogenealogia poate servi, de asemenea, ca fir conducător pentru a-ți înțelege viața, alegerile profesionale și personale,

---

⁴ Potrivit dicționarului Larousse, clinica implică o formare și o experiență de spital la patul bolnavului sau la căpătâiul său; ea reunește, de asemenea, simptomele pe care medicul, asistenta medicală cliniciană și psihologul clinician sunt formați să le sesizeze. Pe de altă parte, dicționarul definește psihologia clinică drept o ramură a psihologiei (profesionale și teoretice) care precedează la investigarea aprofundată a cazurilor individuale.

24 pentru a-ți lumina drumul, fără să fie neapărat vorba despre vreun traumatism.

Se întâmplă adesea că persoanele care vin la consultație sunt căzute pradă suferințelor corporale și/sau psihice.

Dar munca în psihogenealogie este interesată în aceeași măsură de numeroasele *evenimente fericite* care jalonează o descendență, de momentele și de climatul de fericire create de micile lucruri simple ale vieții.

Căci psihogenealogia, să nu uităm, înseamnă mai întâi să-ți asumi trecutul, dar și să culegi nectarul din grădina familiei ca să-ți faci din el miere...

Faptele sunt încăpățânate

Contextul conceperii, al nașterii și alte avataruri (sindromul ursului prost lins)

Toți ne-am născut cu un cordon ombilical care ne leagă de mama noastră procreatoare și care este tăiat la naștere. Acest cordon ombilical este în același timp fizic, psihosomatic și psihologic, dar multe ființe omenești nu ating decât târziu stadiul de adult, atunci când reușesc să își taie legătura de contopire cu mama sau cu familia lor și să își trăiască alegerile personale. Adică să devină ființe autonome, alegându-și și conducându-și viața (vom mai vorbi despre acest lucru) și să nu mai îndure sau să repete viața, nenorocirile, suferințele, lipsurile și greșelile strămoșilor lor într-o lume care a devenit altfel.

Ființa umană se explică în mare măsură prin contextul conceperii sale; copilul a fost dorit sau nu, rangul său între ceilalți frați sau surori etc., dar și prin contextul nașterii sale: aceasta a fost ușoară ori dificilă, bebelușul a fost despărțit de mamă la naștere (dacă da, acest fapt ar explica traumele, particularitățile, cazurile de copii bătuți sau respinși de familiile obișnuite

26 și normale în raport cu ceilalți copii, sau sindromul „ursului prost lins”⁵)?

Alegerea prenumelui

Pentru subiectul care își caută istoria sau pentru cei care se vor ocupa de aceasta, este important, de asemenea, să „situeze” bine alegerea prenumelui, a numelui său de familie sau absența numelui de familie „adevărat” (legitim). Și să evalueze problemele prenumelui ca nume de familie pentru descendenții copiilor abandonați, „bastași” sau alți „copii de la DDASS”⁶ sau de pe lângă mănăstiri sau casele parohiale de altădată.

Autonomie financiară

Individul se va înrădăcina odată ce începe să stea în picioare și să învețe să meargă. El se va retrage în sine sau se va afirma la adolescență. În sfârșit, își va lua zborul odată cu obținerea autonomiei financiare: acest stadiu este foarte diferit, în funcție de indivizi, și uneori nu este atins niciodată înainte de moartea părinților sau a partenerului de viață.

Această trecere la adevărata autonomie (economică) este esențială pentru a deveni o ființă cu adevărat adultă și a fost adesea neglijată. Pentru unii autori, ca Marc Fréchet, autonomia

---

⁵ Animalele mamifere își ling puilul la naștere, marcându-l astfel ca fiind al lor. Acest proces normal este câteodată perturbat și puilul moare sau supraviețuiește cu un handicap față de legăturile sociale și afective. Este ceea ce se numește la om, în limbaj popular, „un urs prost lins”, neîndemânatic și stângaci în viață.

⁶ Siglă pentru denumirea în franceză: Direction Départementale des Affaires Sanitaires et Sociales / Direcția Departamentală a Afacerilor Sanitare și Sociale, instituție oarecum asemănătoare cu Direcțiile de Asistență Socială de pe lângă primăriile noastre. (N.t.)

reală nu începe decât atunci când persoana își câștigă existența și nu mai depinde din punct de vedere economic de familia sa, atunci când ajunge la o *autonomie financiară reală*, ceea ce reprezintă trecerea la un alt stadiu de dezvoltare și la o viață nouă.

Va fi ca o nouă naștere și va declanșa un nou ciclu (repetitiv). Faptul de a lucra plecând de la acest moment crucial de reală independență economică poate fi lămuritor: se verifică adesea postulatul lui Fréchet, și anume că există cicluri repetitive. Este deci interesant să lămurim acest punct și să facem testul.

Conceptul de autonomie și problema de a deveni adult sunt aproape de conceptul de *maturizare* al lui Carl Rogers și de cel de „nondirectivitate” care i-au pasionat atât de mult pe adepții psihologiei umaniste din jurul anului 1968. Psihosociologii s-au interesat și ei de conceptele lui Iván Böszörményi-Nagy de „contabilitate familială a drepturilor și îndatoririlor” și de „mare registru de socoteli”, care lămuresc atât de multe probleme ale luptei pentru succesiune și moștenire, sau de „plată a datoriilor de familie” printr-o sănătate proastă sau alte drame, ca și cum ar exista o justiție imanentă.

Oricum ar fi, orice individ se înscrie într-o descendență. Dar cine spune descendență spune de asemenea ascendență, moștenire și transmitere. Transmitere a ce și cum?

De la strămoșii cunoscuți sau necunoscuți se moștenesc culoarea ochilor, un „look”, o calitate a pielii și a părului, câteodată o stare de sănătate bună sau proastă, uneori talente muzicale sau artistice, dar câteodată și angoasa maternă sau paternă. Se pot manifesta, de asemenea, sentimente de culpabilitate: culpabilitate pentru fapte personale sau de familie, sau culpabilitatea de a fi supraviețuit — *culpabilitatea supraviețuitorului* —, sau de a fi „depășit linia de rudenie”, cum se spunea odinioară despre anumiți